
KOPRSKE VASI V NOTARSKIH AKTIV 18. STOLETJA

Roberto Starec

347

IZVLEČEK

Članek predstavlja nekaj dokumentov, ki so jih sestavili koprski notarji v 18. stoletju. Povezani so z nekaterimi vasmi v okolici Kopra in so zanimivi z različnih etnoloških vidikov (gre predvsem za domovanja, oblačila, delo).

ABSTRACT

The article presents some documents drawn-up by notaries from Koper in the 18th century. They are related to villages in the environs of Koper and are interesting from different ethnological points of view (referring mainly to dwellings, clothes and occupations).

Notarski fond koprskega arhiva hrani zajetno količino dokumentov (kupoprodajne, dotalne in najemne pogodbe, oporoke itd.), ki so vir dragocenih informacij o različnih vidikih življenja in tradicionalne kulture v preteklih stoletjih. Za etnologa so takšni dokumenti izrednega pomena, saj s podatki, zbranimi na terenu, in s teksti etnografskega značaja le redko lahko prikažemo stanje pred 19. stoletjem. Zato so še posebno koristni arhivski fondovi 18. stoletja; njihove podatke lahko primerjamo s kasnejšimi, ki so nam bolj znani. Ohranjeni notarski dokumenti se za območje slovenske Istre nanašajo predvsem na obalna mesta Koper, Izolo in Piran, ki so bila pretežno naseljena z Italijani in kjer so notarji ponavadi živeli in delali. Vseeno pa lahko zasledimo določeno število notarskih aktov, ki se navezujejo na slovenske vasi v notranjosti. V nadaljevanju bom predstavil nekaj primerkov te dokumentacije s poudarkom na elementih, ki vzbujajo našo pozornost in nam nudijo informacije o pogojih življenja in dela, o domovih, o hišnih predmetih, o oblačilih, pa tudi o specializirani terminologiji nekaterih poklicev (npr. mlinar).

V knjigi notarja Ottavia Vida je zbranih 133 oporok, ki so bile napisane med leti 1766 in 1787. Skoraj vse se navezujejo na prebivalce Kopra, vendar pa sem našel tri, ki se nanašajo na prebivalce vasi Sv. Peter (S. Pietro dell'Amata), Šmarje (Monte di Capodistria) in Padna (Padena).

Dne 23. aprila 1766 se je Ottavio Vida napotil v Sv. Peter, da bi ob prisotnosti prič Biasia Bažca, Giacoma Marinaca in Michela d'Agostinija zapisal poslednje želje Marine, vdove Mattea Pribca, ker se oporočnica ne more premestiti v to mesto zavoljo njene visoke starosti. Prvi del oporočnih določb se nanaša, kot je bilo v navadi, na verske izpovedi, ki so številne in natančne. Termin *piantada* označuje eno zasajeno vrsto vinske trte oziroma, v razširjenem pomenu besede, cel nasad.

Gospa Marina, vdova pokojnega Mattea Pribca je, zavedajoč se, da ni na tem svetu od smrti nič bolj gotovega in v pričakovanju svoje poslednje ure, zavoljo tega in dokler je pri močeh, zdravega razuma, vida, sluha in besede, hotela določiti s to oporoko svojo zadnjo voljo o njenih stvareh, da ne bo v nobenem trenutku ne spora ne prepira. Najprej je rekla: Ko bo Bog hotel vzeti mojo dušo s tega sveta in jo ponesti v boljše življenje, kakor upam v njegovo neskončno usmiljenje, jo priporočam Bogu mojemu stvarniku, njegovemu edinemu sinu Jezusu Kristusu in presveti Mariji Devici, materi njegovi in moji zaščitnici, in vsem zbranim v nebesih. Želim, da se moje telo pokoplje v cerkvi sv. Petra v tej vasi. Naj se kupijo sveče v vrednosti 18 lir, polovico za oltar sv. Antona, polovico pa za oltar sv. Valentina. Na dan moje smrti naj bosta darovani dve maši za mojo dušo; ena s petjem in ena tiha, enako čez sedem dni in čez en mesec. Moja vnuka Matteo in Gaspare, sinova moje pokojne hčere Giovanne, dobita njivo v kraju Ivankovac z obvezo, da pet let po moji smrti naročita 30 maš za mojo dušo in 30 za dušo mojega moža. Moji vnukinji Marini zapuščam dve piantadi (nasada) vinske trte v gozdu in ji priporočam svojo dušo. Ko sem jo jaz, notar, vprašal, če bo kaj zapustila tudi za odkup ubogih sužnjev v Benetkah ali za sveto Cerkev, je odgovorila: Ne morem zapustiti ničesar, ker sem revna.

Oporočnica je kasneje določila, da lahko njen zet Luca de Bernardi (mož pokojne hčere Giovanne), ki živi v njeni hiši, uživa njeno premoženje do svoje smrti, nato pa postaneta oporočna dediča vnuka Matteo in Gaspare. Zapuščina v oporoki ni točno določena (očitno pa gre predvsem za hišo in vse, kar je v njej). Oporočnica je drugi hčerki Marini zapisala četrtino zapuščine pokojnega očeta (moža oporočnice), ali pa en dukat, če ji tako bolj ugaja. Dne 19. novembra 1770 je notar na dnu strani pripisal, da je oporočnica umrla.

27. avgusta 1773 se je Simon Glavina, sin pokojnega Gregorija iz Šmarij, napotil v pisarno koprškega vicedoma Girolama Almerigottija, kjer mu je notar Ottavio Vida sestavil oporoko z njegovimi zadnjimi željami. V njej naroča, da ga pokopljejo v župnijski cerkvi v Šmarjah, kjer ima svojo grobnico, in pusti še določila za maše zadušnice. Iz oporoke je razvidno, da je živel s sinom Simonom, snaho Pasquo in vnukoma Antonijem in Andrejem v hiši z dvema sobama in kletjo. Drugi sin Gregorio je živel posebej. Svoje imetje zapušča sinu, ki živi z njim (hišo prepíše sinovi ženi), razen nujnega deleža, ki pripada drugemu sinu. Za ženo slednjega naroči nakup obleke "po njeni želji" ali pa ji, na njeno izbiro, zapusti en dukat.

Vnukoma Antoniju in Andreju, otrokoma mojega sina Simona, ki živi z menoj, zapuščam vsakemu svojega vprežnega vola in ju prosim, da se spominjata moje duše. Z volilom (oporočno določilo, ki zapisuje del zapuščine osebi, ki ni dedič) zapuščam svoji snahi Pasqui hišo v kraju Monte, v kateri trenutno še živim, z dvema sobama in kletjo in z vsem pohištvoom, ki ga vsebuje. Vse to delam iz ljubezni do Boga.

Določam, da moj dedič samo enkrat kupi moji snahi Marini, ženi Gregorija, obleko po njeni želji; če pa je ne bi hotela, ji s svojim blagoslovom zapuščam šest lir in štiri solde.

Sinu Gregoriju, ki ne živi z menoj, sem zapustil njegov delež: njive, hiše in drugo z dogovorom, da po svoji smrti en del zapusti svojemu sinu Giacomu, ki ne živi z njim. Izjavljam, da mi je omenjeni sin Gregorio dolžan 541 lir; če mi jih ne bo vrnil, kot se je obvezal, do moje smrti, zapuščam njegov delež mojemu sinu Simonu, ki trenutno živi z menoj. Glede vsega ostalega, kar je v moji lasti in kar bi lahko še pridobil na tem svetu in tukaj ni določeno, naj velja, da zapuščam zemljo, polja, hiše, posojila in ostalo lastnino omenjenemu sinu Simonu Glavina in ga prosim, da se z molitvijo spominja moje duše. Če kateri od mojih sinov ne bi hotel spoštovati določil te oporoke, naj tisti, ki je sprožil spor, ostane brez svojega deleža in prejme samo šest lir in štiri solde.

Dne 12. novembra 1776 je na zahtevo sinov zabeležena smrt oporočnika.

26. avgusta 1784 se je Pasqualino Sovič (Sovich), sin Iseppeja iz Padne, napotil v Koper k notarju v četrti Porta Maggiore, kjer je ob prisotnosti vicedoma Nicolaja Marinija narekoval svojo oporoko. Pustil je določila za svoj pokop v cerkvi sv. Sabe v Padni, za nakup sveč in za darovanje maš zadušnic. Iz oporoke razberemo, da je imel sina Gaspareja in štiri hčere, od katerih so bile tri poročene v vasi Sv. Peter, Pasqualina pa je bila še neporočena. Najprej odredi, da po sinovi smrti postanejo njegovi dediči vnuki. Zdi pa se, da največ skrbi posveča neporočeni hčeri, saj ji zapušča njivo z nasadom trt in oljk ter še določa, da se ji v primeru njene poroke dodeli dota, "kot je v navadi na vasi" (najbrž gre samo za osebno balo). V primeru, da se ne bi omožila, ji pripadajo še tri zemljišča in če kasneje ne bi hotela več živeti z ostalimi sorodniki, dobi tudi hišo "pokrito s strešniki". Pet ali šest ducatov zapusti poročenim hčeram in vnukinjam, če se bodo poročile. Med izrazi v tem tekstu, ki so redko v rabi, se pojavljata *aguar* (potok) in *ara* (umetni kanal).

Vsaki od mojih hčera: Marinki, Micheli in Giacomu, ki so poročene v vasi Sv. Peter, zapuščam po 6 ducatov oziroma 36 lir in jih prosim, da se spominjajo moje duše. Neporočeni hčeri Pasqualini zapuščam nasad trt in oljk, ki se nahaja v bližini Padne, v kraju Staracene, poleg *aguarja* (potoka), ki meji z ozemljem Nove Vasi. Če se ne bo poročila, ji zapuščam njivo s starimi trtami v Fratovici, še eno v istem kraju poleg jame in še eno manjšo njivo oziroma tisto polovico, ki je nad aro (kanalom) v omenjenem kraju. Če pa se bo poročila, ji zapuščam samo

350

zgoraj omenjeno njivo v Staracenu; vse to iz ljubezni. Določam, da mojega sina Gaspara preživljajo z mojo lastnino dokler bo živ in bo živel s svojimi otroki, ki jih s svojim blagoslovom in zadovoljstvom po moji smrti imenujem za dediče vse moje lastnine v enaki meri. Želim, da postane glava moje dediščine in cele družine tisti, ki bo za to najbolj sposoben in zmožen, ob tem pa prosim vse, da živijo v miru in harmoniji in naj poskrbijo za mojo hčer Pasqualino, dokler se ne bo poročila. V primeru njene poroke naj dobi doto, kot je v navadi v naši vasi, poleg tega pa še njivo v Staracenu. Vse prosim, da se spominjajo moje duše in jo priporočijo Bogu s kakšnim dobrim delom. Prosim Giuseppeja Pribca, sina Micheleja, da postane izvršitelj mojih zadnjih želja; naj uredi, da bo moja oporoka popolnoma izvršena. Če bi moja hči Pasqualina ostala neporočena in ne bi rada več živela z ostalimi dediči, ji poleg vsega, kar ji je bilo že prepisano, zapuščam hišo pokrito s strešniki, ki se nahaja v vasi, da bo v primeru odhoda od doma lahko tam živela. Po njeni smrti naj vse tisto, kar sem ji zapustil, preide v last mojih dedičev, imenovanih v tej oporoki.

Če se bo moja vnukinja Lucia, hči mojega sina, poročila, ji morajo moji dediči dati pet dukatov, drugih pet pa njeni sestri Mariji, hčeri mojega sina, oziroma vsaki 30 lir, zato da bodo molile zame.

Smrt oporočnika je zabeležena dne 27. marca 1787. Dne 6. julija 1788 je zapisano, da je snaha Lucia poravnala del stroškov za oporoko in se zavezala, da bo prinesla še ostalo.

V treh dokumentih, ki smo jih pravkar okrnjene prikazali, ni natančno opisano, za kakšno dediščino gre in kakšna je njena vrednost. V tem smislu bodo koristnejše cenitve, ki jih bom navedel v nadaljevanju in zadevajo predvsem domovanja. Knjiga koprskega notarja Giuseppeja Lugnanija vsebuje najrazličnejše akte, napisane med aprilom in decembrom leta 1777. V njej sem našel ocenitev hiše v Dekanih (Villa Decani), last Zuanne Venika, v kateri so podrobno naštetih deli hiše (in njihova vrednost) ter materiali, iz katerih so narejeni. Cenitev je podpisal Simon Fabris (najbrž furlanski zidar), ki je ravno tako stanoval v Dekanih. Korak (*passo*) je merska enota, ki izvorno ustreza širini razprtih rok, torej približno 1.70 metra. Hiša je dolga približno 20 in široka 30 metrov. Sezidana je iz kamna, vključno z zunanjim stopniščem, ki vodi v prvo nadstropje (*baladur*), ima tri okna in streho, pokrito s strešniki (vrednost strehe je več kot petina cele zgradbe). Natančno so naštetih vsi kovinski deli: nasadila oken in vrat, ključavnice na vratih in celo žebli, ki so zabiti v deske na gredah stropa.

Dekani, 8. november 1777

Podpisani smo opravili cenitev hiše, ki se nahaja na trgu omenjene vasi in je last gospoda Ivana Venika iz iste vasi. Hiša bo prešla v last častitljivemu župniku Ivanu, njegovemu sinu. Zemljišče velikosti 17.7 korakov po 3 lire (na korak) ima vrednost 53 lir in 10 soldov. Vzhodni zid velikosti 12 korakov po 10 lir je vreden 120 lir, južni zid velikosti 18 korakov po 10 lir je vreden 180 lir; vsi so narejeni

Razpadajoča hiša v Laboru (Marezige) z zunanjimi kamnitimi stopnicami (baladur). Foto R. Starec, 1995. ♦ Crumbling house at Labor (Marezige), with external stone stairs (baladur). Photo R. Starec, 1995. ♦ Une maison en ruine de Labor (Marezige) avec un escalier extérieur en pierre (baladur). Photo prise par R. Starec, 1995.

z apneno malto. Spodnja tla, grede in žebli so skupaj 140 lir, ognjišče je 10 lir. Na spodnjih tleh (v pritličju) sta dve zidni omari z obloženimi policami in vrati v vrednosti 10 lir. Tri obdelana kamnita okna s polkni in okovjem so vredna 42 lir. Ena vhodna vrata kleti in še ena obdelana vrata iz kamna, z dvema vratnima kriloma, okovjem in dvema ključavnicama - vrednost 66 lir. Zunanji kamniti podest (baladur) z dvema zaščitnima zidoma, desetimi stopnicami in kamnitim zaščitnim zidom ima vrednost 80 lir. Enajst gred zgornjega nadstropja brez desk ima vrednost 38 lir. Streha s strešniki, gredami, deskami, žebli, v velikosti 71 korakov, ima skupno vrednost 276 lir. Skupno 1315 lir in 10 soldov.

Na vzhodu meji z občinsko zgradbo, na jugu z javnim trgom, na zahodu z občinsko cesto in na severu z dediči Gavardo.

V mapi, ki vsebuje vrsto aktov Ottavia Vida iz leta 1786, je vključen tudi list, ki ga je 3. decembra 1785 napisal Antonio Batan, javni cenilec iz Šmarij, in se nanaša na lastnino pokojnega Giacoma Nemca iz Koštabone (Costabona). Naštete so tri njive s skupno vrednostjo 365 lir. Sledi popis inventarja v hiši, ki ima slamnato streho in je vredna samo 250 lir (torej manj kot petina hiše v Dekanih). V inventar je všteto nekaj posod, dve skrinji in nekaj ženskih oblačil (najbrž so pripadale gospe Nemač).

Inventar pohištva v hiši pokojnega Giacoma Nemač: hiša pokrita s slamo je

vređna 250 lir, nov sod za vino je vreden 20 lir, rabljena pletenka je vreden 5 lir, star čeber je vreden 8 lir, stara brenta je vreden 1 liro, lesen jušnik je vreden 10 lir, dve stari skrinji sta vredni 6 lir, dve ženski suknji sta vredni 36 lir, ženska poletna oblačila so vreden 9 lir. Skupno 335 lir in 10 soldov.

V isti mapi je shranjena tudi kupoprodajna pogodba, ki sta jo 28. februarja 1786 v Kopru sklenila Cusmo Volpin in Giovanni Bažec iz Sv. Petra. Tudi ta dokument potrjuje, da so bile v slovenski Istri ob koncu 18. stol. slamnate strehe dokaj razširjene ne samo na gospodarskih poslopijih (*casali*), ampak tudi na bivalnih. Termin *postisia* označuje prosto zemljišče (dvorišče) pred kmečko hišo.

352

Tukaj prisotni gospod Kuzma Volpin, sin Petra iz vasi Sv. Peter, je po opisanih pogojih odstopil od svoje lastnine in prodal, v svojem imenu in v imenu dedičev, tukaj prisotnemu gospodu Giovanniju Bažcu, sinu Matteja iz iste vasi, ki kupuje zase in za svoje dediče, del hiše pokrite s slamnato streho vključno z dvoriščem in lastnino, ki spada k hiši. Hiša stoji za župnijsko cerkvijo v vasi Sv. Peter in meji na vzhodu za šest korakov in en čvelj s posestjo kupca, na jugu za sedem korakov in pol z Giovannijem Cherinom, na zahodu za devet korakov s prodajalcem in na severu s pokopališčem in delno, za devet korakov, s kupcem. Ocenil jo je gospod Antonio del Bello, javni cenilec omenjene vasi, imenovan po dogovoru z obema stranema, na vrednost 440 lir, skupaj z dvoriščem in eno murvo.

Sledi način plačila. Delček vsote je kupec plačal v vinu (*orna* je merska enota, ki je na koprskem merila 56 litrov). Bažec se torej zavezuje da bo izročil pet *oren* muškata ali vina, kot bo bolj ustrezalo omenjenemu Volpinu, po ceni 10 lir na *orno*.

Glede tradicionalnih oblačil sem poleg tistega, kar je bilo v že omenjenih dokumentih, lahko zasledil samo en dotalni akt, ki spada k dokumentom Ottavia Vide iz leta 1787. Maria Marašič iz Kavarjole (Cavariola), zaselkov v bližini Ancarana (Ancarano), se je poročila z Giovannijem, sinom Domenica Pelaschiarija, najbrž iz Kopra.

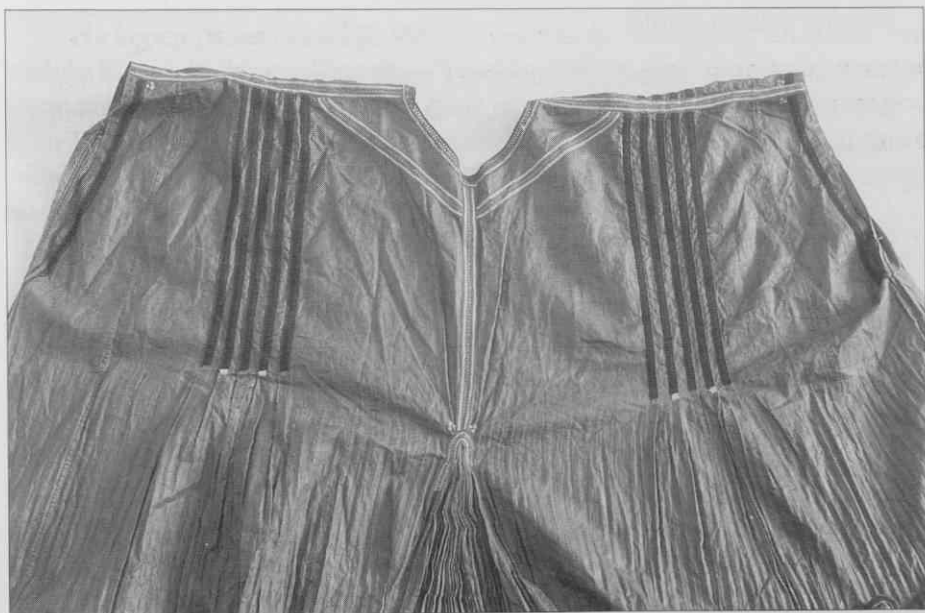
Kavarjola, 4. februar 1785

V imenu našega Gospoda Jezusa Kristusa Amen. To bo dotalni akt, ki ga dajeta gospod Giovanni Marašič in gospa Francesca, njegova žena, mladi preudarni Mariji, njihovi zakonski in naravni hčeri, ki se bo zakonsko poročila po pravilih Svete Cerkve z preudarnim Giovannijem, zakonskim in naravnim sinom Domenica Pelaschiarija in gospe Marie, njegove matere. Omenjena starša zapisujeta svoji hčeri v doto in na račun dote, tako z očetove kot z materine strani, naslednje stvari, ki jih je ocenila gospa Xbra (?), vdova Iseppeja Fontanota, ob prisotnosti omenjenega gospoda Giovannija Marašiča.

Sledi spisek stvari v doti, ki pa ga tukaj ni mogoče podrobno predstaviti zaradi specializirane terminologije, ki je uporabljena za različne dele oblačil

(*carpetta, camisiola, comesotto*), različne tipe blaga (*fioretto, fanela, stopeta, indiana, bonbasina*), barv (*latisino, canelino, sg(u)ardo*) in nakita (*peroli, navette*). Izrazi, uporabljeni v prevodu, so zato splošni in ne popolnoma natančni. Cenitev je napisal Vidal Ragazzoni ob prisotnosti prič Antonia Slavca in Vicenza Štermana. Dota je bila dokaj zajetna tudi v primerjavi z današnjimi, ki so še v navadi v istrskih obalnih mestih. Njena skupna vrednost je bila 560 lir (več kot četrtno vrednosti je predstavljal nakit: trije pari uhanov in biserna ogrlica). Vsebovala je enajst srajc, dve krili, šest jaken, štiri suknjiče, štiri predpasnike, sedem robčkov in šest prtičkov. Posteljno perilo predstavlja par rjuh in par prevlek za vzglavnik; tradicionalna skrinja je že zamenjana z omaro. Izraz *comesot(t)lo*, ki ga ponavadi ne srečamo v dotalnih aktih obalnih mest, tukaj najbrž označuje široko tuniko brez rokavov (kamižot), ki je značilna za slovensko nošo z območja od Škvednja (Servola) pri Trstu do Dragonje.

Modro krilo - 42 lir, zeleno krilo - 24 lir, svilena jopa - 15 lir, modra jopa iz blaga - 30 lir, temna jopa iz blaga - 15 lir in še ena flanelasta rdeče barve - 24 lir. Modri kamižot - 13 lir, še eden iz blaga - 12 lir in še dva - 16 lir. Trije črni predpasniki, dva lanena in en svilen - 15 lir, še en predpasnik iz tiskanega blaga - 8 lir. Dve beli bombažni jakni - 9 lir. Pet rabljenih srajc - 30 lir, še šest lanenih - 38 lir. Par lanenih rjuh - 48 lir. Dva robčka iz svetlega blaga - 9 lir, še dva iz grobega lanu - 6 lir, trije svileni robčki - 6 lir. Par novih prevlek za vzglavnike - 2 liri.

Detajl iz ženske tunike (kamižota) iz Zabrežca / Moccó (Dolina / S. Dorligo), Civici Musei di Storia ed Arte, Trst. Foto R. Starec. ♦ Detail of a feminine cloth tunic (kamižot) from Zabrežec / Moccó (Dolina / S. Dorligo), Civici Musei di Storia ed Arte, Trieste. Photo R. Starec. ♦ Détail d'une tunique de femme (kamižota) de Zabrežec / Moccó (Dolina / S. Dorligo), Civici Musei di Storia ed Arte, Trieste. Photo prise par R. Starec.

Cenitev nakita je opravil gospod Antonio Cernivani: trije pari uhanov in biserna ogrlica so vredni 156 lir. Omara je ocenjena na 42 lir. Ostale stvari, ki jih starši dajejo hčeri: šest robčkov...

Dve pogodbi iz let 1791 in 1796, ki se nahajata med dokumenti Ottavia Vida in Alessandra Gavarda, nam pojasnjujeta odnos med vajenci in lastniki delavnic. Koprška čevljarja Bartolo Bassa in Giorgio Pecchiar sta v svojo delavnico sprejela dva mlada fanta, Martina Škamaca in Lorenza Viteza, oba iz Doline (San Dorligo della Valle). V tistem času se je Dolina nahajala na ozemlju Avstrije, onstran meja Beneške republike. Ni nam znano, če je bila taka izmenjava rokodelskih vajencev, ki so živeli na drugi strani politične meje tistega časa, 354 nekaj vsakdanjega. Pogodba, ki jo je sestavil Gavardo:

Hvaljen bodi Bog. Koper, 25. septembra 1796

Koprski čevljar, mojster Giorgio Pecchiar, Giuseppejev sin, ki ga jaz, notar, dobro poznam, s tem javnim aktom potrjuje, da bo za svojega vajenca sprejel Lorenza Viteza, sina Giacomu, iz vasi Dolina na ozemlju Avstrije, in ga naučil obrti po naslednjih pogojih:

1. Obdobje vajeništva bo od današnjega dne trajalo 5 let. Omenjeni mojster bo Viteza izučil poklica, vendar se bo slednji moral vsak dan z natančnostjo posvetiti delu. V tem času bo moral živeti kot dober kristjan, v vsem podrejen in ubogljivo svojemu mojstru.

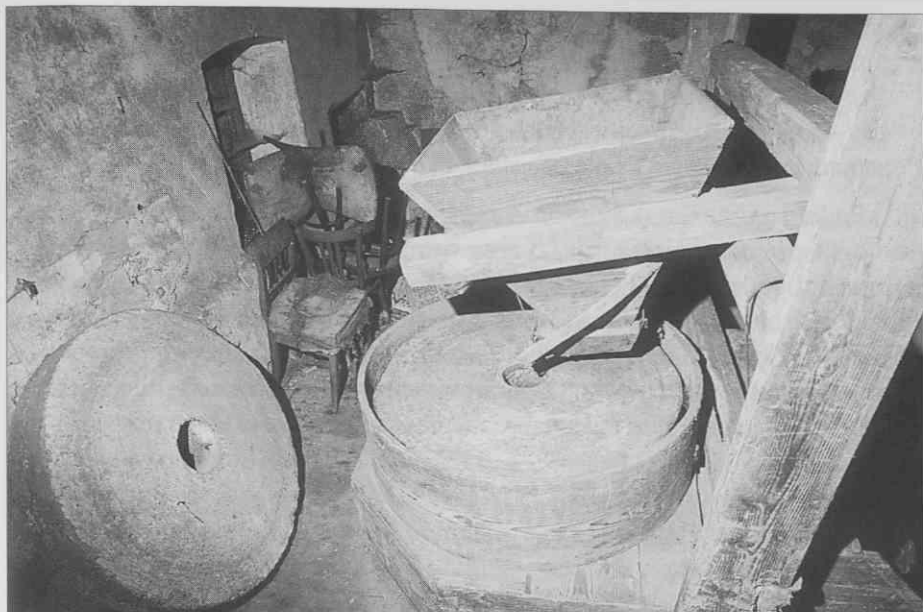
2. Pecchiar se zavezuje, da bo vajencu nudil bivanje in hrano v svoji hiši, tako kot je v navadi v njegovi družini, in da ga bo vedno preskrboval s čevlji in čistim spodnjim perilom.

3. Če bi se mladenič pred iztekom omenjene dobe in brez upravičenega razloga oddaljil od svojega nadrejenega, bo moral plačati običajno globo 25 dukatov; tudi Pecchiar bo moral poravnati enako kazen, če bi vajenca neupravičeno odslovil.

4. Za dosledno spoštovanje te pogodbe s strani mladega Viteza jamči tukaj prisotni Nardo Bajs, sin Narda iz Spodnjih Škofij, ki se postavlja kot porok pogodbe zase in za svoje potomce. Potem ko je dobro razumel vsebino pogodbe, jo potrjuje v vseh njenih delih in se v imenu Viteza zavezuje za njeno izoršitev na najbolj časten način. Enako jo na drugi strani potrjuje tudi Pecchiar. Oba podpisnika sta to storila z obojestransko zastavitvijo vse svoje sedanje in prihodnje lastnine.

Kot priči sta prisotna Matteo Gregorič, sin Giusta, iz Dekanov, in Giovanni Srgaš iz Križišča v Srgaših. Notarski akt sem sestavil Alessandro Gavardo di Antonio, koprski javni notar.

V pogodbi, ki jo je pet let prej sestavil notar Vida, je vajeniška doba samo tri leta. Oče vajenca se je med drugim zavezal, da bo gospodarju izplačal 25 dukatov.

Mlińska kamna v mlinu v Bordonu, Miši (Dekani). Foto R. Starec, 1997. ♦ Millstones of the Bordon mill, Miši (Dekani). Photo R. Starec, 1997. ♦ Meules du moulin de Bordon, Miši (Dekani). Photo prise par R. Starec, 1997.

Na koncu pa sem našel še štiri dokumente, ki se nanašajo na mline: dva vzdolž Rižane in dva na Dragonji. Prvi dokument je delo notarja Giuseppeja Lugnanija in je iz leta 1780. Ostale tri je sestavil notar Alessandro Gavardo v letih 1783 in 1795. Gre za natančne ocenitve s terminologijo posameznih delov mlina. To je začetek dokumenta, ki se nanaša na mlin, postavljen na Dragonji nasproti Koštabone:

24. april 1795

Ocenitev mlina, ki sem jo opravil jaz, mojster Maurizio Urizio, sin Francesca, imenovan s strani gospoda Pietra Viginija, sina Iseppeja, in s strani gospoda Antonia Žankoleja, sina Gregorija. Mlin je last pravkar omenjenega in je postavljen, kakor je v nadaljevanju razvidno, na Dragonji, nasproti vasi Koštabona.

Sledi cenitev različnih delov mlinškega poslopja, kasneje pa še vsakega od treh *molestazijev* (sistem mlinških koles, mehanizmov in mlinških kamnov), vodnih korit in jezu. Podal bom cenitev samo prvega *molestaza*, saj je terminologija zelo natančna (tu je ne kaže prevajati z vso natančnostjo in z enim izrazom) in vsebuje poleg italijanskih ali beneških tudi izraze iz slovenskega dialekta: *ornich* (= ornik, škatla za ležaj iz bron), *poboi* (= podboj, podporna prečka) in *papriza* (= paprica, lopatica na osi).

Tri velike hrastove mize in še dve majhni so ocenjene na vrednost 26 lir, vrtljivo mlińsko kolo z dvema kovinskima obročema je vredno 150 lir, nepremično

mlinsko kolo brez obroča - 60 lir, zbiralnik je vreden 4 lire, gred mlinskega kolesa z dvema obročema in dvema zagozdama - vrednost 26 lir, lubecchio (zobnik) je vreden 12 lir, rocchetto (kolo v obliki koluta) z dvema obročema - 10 lir, mlinsko kolo - 40 lir, zunanji ležaj iz brona - 4 lire, podporna gred z dvema prečkama in notranji ležaj iz brona - 8 lir, ena lopatica - 4 lire in 10 soldov, kovinska os - 18 lir.

Podani primeri nakazujejo na možnosti, ki jih arhivska raziskava nudi etnologiji pri izpopolnjevanju znanja o mnogih vidikih načina življenja v diahronični perspektivi. Pogodbe, ki so jih sestavili rotarji iz Kopra, Izole in Pirana, so se ohranile v veliki količini in s tega gledišča predstavljajo izjemen vir informacij. Njihova interpretacija pa zahteva, poleg poznavanja notarske terminologije, tudi raziskovanje specializiranega besedišča, ki je bilo včasih v rabi samo na lokalni ravni in se nanaša na različna področja materialne kulture.

Prevedel David Brozina

BESEDA O AVTORJU

Roberto Starec je opravljal etnološke in etnomuzikološke raziskave predvsem v Furlaniji, Benečiji in Istri. Izdal je knjige, plošče, članke v specializiranih revijah in prispevke s simpozijev. Od tistih, ki se nanašajo na Istro, naj omenimo: *Mondo popolare in Istria. Cultura materiale e vita quotidiana dal Cinquecento al Novecento*, Trst - Rovinj 1996 (Ljudski svet v Istri. Materialna kultura in vsakdanje življenje od 16. do 20. stoletja); *Strumenti e suonatori in Istria (z zvočno kaseto)*, Videm 1990 (Glasbila in glasbeni izvajalci v Istri); *Canti e musiche popolari dell'Istria veneta* (album z dvema ploščama in pesmarico), Milano 1984 (Ljudski napevi in glasba v beneški Istri). Trenutno poučuje etnologijo na Univerzi v Trstu.

ABOUT THE AUTHOR

Roberto Starec has carried out ethnological and ethno-musicological research, particularly in Friuli-Venezia Giulia and in Istria. He has published books, records and articles in specialist reviews and contributed papers to symposiums. Of those related to Istria, the following are to be mentioned: *Mondo popolare in Istria, Cultura materiale e vita quotidiana dal Cinquecento a Novecento*, Trieste- Rovinj, 1996; *Strumenti e suonatori in Istria* (with cassette), Udine, 1990; *Canti e musiche popolari dell'Istria veneta* (album with two records and song-book), Milan, 1984. Mr. Starec lectures on ethnology at the University of Trieste.

SUMMARY

THE VILLAGES OF KOPER IN 18TH-CENTURY NOTARIAL DOCUMENTS

The notarial collection of the Koper Archives contains a considerable number of documents (title-deeds, dowry and lease agreements, testaments etc.) which are a precious source of information on different aspects of life and traditional culture in the past centuries. Particularly detailed are the 18th-century documents. The data they comprise can be compared with those known to us from various ethnographic descriptions from the 19th and 20th centuries and with those we can "read" today in the field. The preserved notarial documents for the area of Slovene Istria are mainly related to the coastal towns of Koper, Izola and Piran. These towns were largely settled by Italians and the notaries who lived and worked here therefore wrote in Italian. Nevertheless, we have been able to trace a certain number of notarial documents related to inland Slovene villages.

357

A register containing 133 testaments, written between 1766 and 1787, provided three documents related to the inhabitants of the villages of Sv. Peter (S. Pietro dell'Amata), Šmarje (Monte di Capodistria) and Padna (Padena). The first part of each testament contains instructions of a religious nature (place and manner of burial, requiem mass, candles, prayers), bearing witness to strong religious adherence. The instructions referring to the disposition of property among the beneficiaries conveys information on family structures, on relatives living together or apart, on dwellings, properties in the countryside etc.

An assessment dating from 1777 refers to a house "roofed with tiles" in Dekani (Villa Decani) and describes its parts (and their individual values) in great detail, including the building materials they were made of. An inventory from Koštabona (Costabona), made in 1785, lists a number of objects from a "straw-thatched" house: vessels, chests and clothes. The title-deed of a house in Sv. Peter, dating from 1786, proves that houses with thatched roofs were quite common in the area of Slovene Istria in those times. The same document also provides information on the prices of wine. A dowry deed of a bride from Kavarjola (Cavariola) near Ankaran, written in 1785, supplies an exact list of the bride's gift and their money: personal clothes, jewellery, bed-linen, and a wardrobe (which had by then replaced the traditional chest). The specialist terminology provides us with accurate information on the individual parts of dresses, on the types of fabric and their colours.

Two apprenticeship contracts from 1791 and 1796 illustrate the relationships between two craftsmen (cobblers) from Koper and their apprentices: the latter were both from Dolina (S. Dorligo della Valle), that is from the Austrian territory beyond the border of the Venetian Republic. To conclude with there are four further documents, written between 1780 in 1795 which refer to the same number

of water-mills, two on the Rižana and two on the Dragonja; they provide highly accurate and detailed terminology referring to buildings, different parts of milling mechanisms, water flows and dams. The listed examples indicate how useful the research of archives can be to ethnology in completing our knowledge on many aspects of the world of ordinary people from a diachronic viewpoint. The interpretation of these documents necessarily involves research of specialist texts, often used only locally and referring to different fields of material culture.

358 RESUME

LES VILLAGES DES ALENTOURS DE KOPER DANS LES ACTES NOTARIES DU XVIIIE SIECLE

Le fond notarié, faisant partie des archives de Koper, comprend un nombre important de documents (contrats d'achat et de vente, de mariage, de location, testaments, ...) qui représentent une source d'informations précieuses sur les différents aspects de la vie et de la culture traditionnelle du XVIIIe siècle. Certains documents du XVIIIe siècle sont particulièrement précis. Les données que l'on peut y trouver sont comparables à celles tirées des descriptions ethnographiques du XIXe ou du XXe siècles ou à celles prises directement «sur le terrain». Les documents notariés ayant été sauvegardés dans le territoire de l'Istrie slovène touchent surtout les villes maritimes, à savoir Koper, Izola et Piran, habitées pour la plupart par des Italiens. C'est là où vivaient et travaillaient les notaires (en conséquence ils opéraient en italien). Néanmoins, nous pouvons trouver parmi ces documents un certain nombre d'actes notariés qui s'attachent aux villages slovènes à l'intérieur du pays.

Dans le livre qui contient 133 testaments, écrits entre 1766 et 1787, j'en ai trouvé trois qui regardent les habitants des villages suivants: Sv. Peter (S. Pietro dell' Amata), Šmarje (Monte di Capodistria) et Padna (Padena). La première partie de ces testaments comporte des instructions de caractère religieux (sur le lieu et le déroulement de l'enterrement, les messes mortuaires, les bougies, les prières) qui témoignent de la grande conviction religieuse. Les actes portant sur la distribution des biens aux divers héritiers nous donnent des informations sur les structures familiales, sur les parents qui vivaient ensemble ou séparément, sur les habitations, les terres à la campagne, etc.

L'estimation de 1777, qui se rapporte à la maison «couverte de tuiles» de Dekani (Villa Decani), nous décrit en détail les parties de la maison (et leur valeur) et aussi les matériaux utilisés pour sa construction. L'inventaire de Koštabona (Costabona), réalisé en 1785, comprend une liste d'objets appartenant à la «maison couverte de chaume»: pots, coffre et vêtements. Le contrat de vente et d'achat,

établi en 1786 et concernant une autre maison de Sv. Peter, nous prouve que les toits en chaume étaient, dans le territoire de l'Istrie slovène, couramment utilisés à l'époque. Le même document nous communique aussi des informations sur les prix du vin. Le contrat de mariage d'une fille de Kavarjole (Cavariola) près d'Ankaran, écrit en 1785, nous offre une liste exacte des objets que la mariée apportait, y compris leur valeur fiduciaire: vêtements personnels, bijoux, draperie, armoire (qui remplace déjà le coffre traditionnel). Une terminologie spécifique nous donne des renseignements exacts sur les différentes parties des habits, sur les tissus, couleurs...

Deux contrats d'apprentissage de 1791 et 1796 nous montrent les relations entre deux artisans de Koper (cordonniers) et leurs apprentis; ces deux derniers étaient de Dolina (S. Dorligo della Valle), de l'autre côté de la frontière de la République de Venise, dans le territoire autrichien. 359

Pour terminer, les quatre documents, établis entre 1780 et 1795 et concernant quatre moulins - deux sur la rivière de Rižana et deux sur la Dragonja, nous offrent une terminologie exacte et détaillée des bâtiments, des différentes parties du mécanisme servant à broyer, des pistes d'afflux d'eau et des digues.

Les différents exemples nous laissent présager des possibilités qu'une recherche menée dans les archives pourrait offrir à l'ethnologie, laquelle cherche à approfondir des connaissances sur les aspects différents du monde populaire dans une perspective diachronique. L'interprétation de ce type de documents demande impérativement une analyse du vocabulaire spécifique, utilisé localement et se rapportant aux domaines différents de la culture matérielle.